

УДК 81`25

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.45>**КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ
ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ****COMMUNICATIVE AND PRAGMATIC FEATURES
OF LEGAL DOCUMENT TRANSLATION****Літкович Ю.В.,***orcid.org/0000-0003-4962-0617**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри іноземної та української філології**Луцького національного технічного університету***Яценко Л.М.,***orcid.org/0000-0002-7522-2623**кандидат педагогічних наук, доцент,**доцент кафедри мовної підготовки та соціальних комунікацій**Державного податкового університету***Яновець А.І.,***orcid.org/0000-0002-1626-5244**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри іноземної та української філології**Луцького національного технічного університету*

У статті досліджено комунікативно-прагматичні аспекти перекладу офіційних юридичних документів Ради Європи. Основними стилістичними рисами документів є логічність, об'єктивність, ясність, чіткість, конкретність, безособовість, узагальненість, строгість. Виявлено, що вони пов'язані з основними комунікативно-прагматичними функціями мови офіційно-ділового стилю: інформативною, конкретизуючою та зобов'язуючою. З'ясовано, що для вираження зобов'язання використовуються мовні одиниці волевиявлення – спонукальна форма, імператив / індикатив з імпліцитним значенням імператива. Доведено, що в офіційних англійських документах Ради Європи перевага надається модальним дієсловом при виконанні цієї функції. Модальні дієслова мають деякі особливості, що виникають не лише в зв'язку з їх традиційним використанням в певних жанрах документів, але й в силу тих семантичних аспектів документів, які ці дієслова в них набувають. Встановлено, що є ряд слів, які мають приблизно однакове комунікативно-прагматичне наповнення зі значенням зобов'язання та схвалення/несхвалення, які ми поділяємо на такі групи: комунікативно-прагматичний відтінок схвалення, згоди; комунікативно-прагматичний відтінок прохання, наказу; комунікативно-прагматичний відтінок несхвалення; нейтральний комунікативно-прагматичний відтінок. Виявлено, що основною комунікативно-прагматичною функцією офіційних документів РЄ є регламентаційно-директивна. Уточнено, що за характером комунікативної інтенції тексти документів міжнародного права поділяються на: комісивні договірні тексти, які є колективними мовленнєвими актами прийняття сторонами взаємних зобов'язань; комісивні договірні тексти, які є кооперативними мовленнєвими актами прийняття зобов'язань; декларативні тексти при участі двох та більше держав; декларативні тексти за участю однієї держави, що є одиничними мовленнєвими актами, а також тексти інших міжнародних правових документів.

Ключові слова: комунікативно-прагматичний, юридичні документи, імпліцитний, модальне значення, переклад, директивний.

The article deals with the communicative and pragmatic aspects of the translation of official legal documents of the Council of Europe. The main stylistic features of the documents are logicity, objectivity, clarity, precision, specificity, impersonality, generality, and rigour. It has been found that they are related to the main communicative and pragmatic functions of the language of official business style: informative, specifying, and obligatory. It has been found that the linguistic units of

expression of will are used to express obligation - the imperative form, the imperative/indicative with the implicit meaning of the imperative. It is proved that in the official English documents of the Council of Europe, preference is given to modal verbs in performing this function. Modal verbs have some peculiarities arising not only from their traditional use in certain genres of documents but also from the semantic aspects of documents that these verbs acquire. It is established that there are a number of words that have approximately the same communicative and pragmatic content with the meaning of obligation and approval/disapproval, which we divide into the following groups: communicative and pragmatic connotation of approval, consent; communicative and pragmatic connotation of request, order; communicative and pragmatic connotation of disapproval; neutral communicative and pragmatic connotation. It is found that the main communicative and pragmatic function of the official documents of the Council of Europe is regulatory and directive. The authors clarify that, according to the nature of the communicative intent, the texts of international law documents are divided into: commission treaty texts which are collective speech acts of the parties' assumption of mutual obligations; commission treaty texts which are cooperative speech acts of assumption of obligations; declaratory texts with the participation of two or more states; declaratory texts with the participation of one state which are single speech acts, as well as texts of other international legal documents.

Key words: communicative and pragmatic, legal documents, implicit, modal meaning, translation, and directive.

Постановка проблеми. Документи будь-яких організацій, і в першу чергу міжнародних, включаючи Раду Європи, відносяться до офіційно-ділового стилю мовлення. Характерними стилістичними рисами офіційно-ділового стилю є логічність, об'єктивність, ясність, чіткість, конкретність, безособовість, узагальненість, строгість [1]. Деякі риси не завжди мають однакове значення та якість і не завжди присутні у всіх видах документів [2]. Це обумовлюється як позалінгвістичним (мета, завдання, комунікативна функція документу) так і лінгвістичним (використання спеціальної лексики та синтаксичних структур) факторами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом останніх десятиліть особливості перекладу юридичних текстів стали предметом дослідження кола науковців, чий погляд мають спільні та відмінні риси. Зоренко І.С., Іванко Ю.П., Карабан В.І., Клименко І.М., Ліпко І.П., Черноватий Л.М., досліджували особливості перекладу юридичних текстів. Доценко О.М. досліджувала способи перекладу англійських текстів міжнародних договорів.

Постановка завдання. Основною метою статті є описати комунікативно-прагматичні особливості перекладу юридичних документів. Задля досягнення цієї мети було поставлено такі завдання: 1) розглянути основні комуніка-

[...] the draft constitutional treaty provides that the European Union shall seek accession to the European Convention on Human Rights.

[...] When in doubt, scientific studies must confirm the harmlessness of any foodstuff and the precautionary principle must be applied in the absence of confirmed findings.

The visa requirements may deal these very precious links a deadly blow and cause a real human tragedy for some families whose members would no longer be able to see each other as often and as freely as before.

тивно-прагматичні функції юридичних документів; 2) виділити слова, які мають однакове комунікативно-прагматичне наповнення зі значенням зобов'язання та схвалення/несхвалення; 3) виявити основні комунікативно-прагматичні функції офіційних документів РЄ; 4) класифікувати документи міжнародних організацій.

Виклад основного матеріалу. Основними комунікативно-прагматичними функціями документів офіційно-ділового стилю є номінативна, інформативна, конкретизуюча [1, с. 86], а стосовно міжнародно-правових документів ще й зобов'язуюча [3]. Ці функції виявляються перш за все у відповідній лексиці, яка кількісно представлена по-різному, залежно від предмета документа.

Однією з основних рис документів регламентуючого характеру є [2] імперативність, тобто вираження зобов'язання. Для цього використовуються мовні одиниці волевиявлення – спонукальна форма, імператив чи індикатив з імпліцитним значенням імператива. В офіційних англійських юридичних документах перевага надається модальним дієсловом при виконанні цієї функції. Модальні дієслова мають деякі особливості, що виникають не лише в зв'язку з їх традиційним використанням в певних жанрах документів, але й в силу тих семантичних аспектів документів, які дієслова в них набувають [4].

Наприклад:

[...] проєкт конституційної угоди передбачає намагання Європейського Союзу приєднатися до Європейської Хартії з прав людини.

[...] При виникненні сумніву, наукові дослідження мусять підтвердити безпеку будь-яких продуктів харчування та необхідно застосувати запобіжних заходів при відсутності позитивних результатів.

Необхідність отримання візи може нанести нищівний удар по цих дуже цінних зв'язках та спричинити справжню людську трагедію серед тих сімей, члени яких більше не зможуть бачитись так часто та вільно, як раніше.

The Assembly should give its full support to the elaboration of a general convention on terrorism by the Council of Europe and follow up its progress closely. Асамблея надасть повну підтримку розробці спільної конвенції з тероризму Радою Європи і пильнуватиме цей процес.

Проте не лише модальні дієслова виконують комунікативно-прагматичну функцію зобов'язання та виражають модальне значення. Існує ряд слів, які мають приблизно однакове комунікативно-прагматичне наповнення зі значенням зобов'язання та схвалення/несхвалення, які можна поєднати у такі групи:

1) комунікативно-прагматичний відтінок схвалення, згоди – *accept, adopt – приймати, agree – погоджуватися, approve – відмічати з задоволенням, support – підтримувати, надавати підтримку, welcome – вітати, recognize – усвідомлювати, commend – схвалювати, concur – сходитися в думках, affirm – схвалювати.*

2) комунікативно-прагматичний відтінок прохання, наказу – *advise – радити, давати пораду, appeal – призивати, authorize – уповноважувати, call upon – призивати, command to attention – доводити до відома, encourage – стимулювати, invite – пропонувати, recommend – рекомендувати, request – звертатися з проханням, suggest – пропонувати.*

3) комунікативно-прагматичний відтінок несхвалення – *condemn – засуджувати, deplore – позбавляти, express deep concern – висловлювати занепокоєння, regret – жалкувати.*

4) нейтральний комунікативно-прагматичний відтінок – *conclude – приходити до висновку, appoint – призначати, decide – приймати рішення, declare – проголошувати, establish – встановлювати, засновувати, note – відмічати.*

Переважання іменників та іменникових структур (номінативний стиль) сприяє створенню ефекту логічності, однозначності, протокольності, позбавленості емоційного навантаження мови офіційних юридичних документів РЄ.

Існує тенденція до замкнутості лексичної бази, збереження незмінного набору фраз, структур, типових для певної ситуації, що є виявом консервативності офіційно-ділового стилю.

Основна комунікативно-прагматична функція офіційних юридичних документів РЄ – регламентаційно-директивна: вони накладають певні зобов'язання, надають чи обмежують права. Фахівці, готуючи тексти таких документів, намагаються звести до мінімуму будь-які випадковості і визначити ідеальну модель зобов'язань і прав, дозволів і заборон, точно, докладно і однозначно, наскільки це дозволяють мовні засоби.

Говорячи про комунікативну функцію офіційних юридичних документів, мовознавці підкреслюють, що «основною метою даного виду спілкування є встановлення умов взаємовідносин двох сторін» [1, с. 90].

Лінгвісти зазначають, що «задача (ціль) комунікації (екстралінгвістичний фактор) складається зі стилістичних прийомів (сукупність свідомого та цілеспрямованого вживання мовних засобів) як засобу реалізації комунікативної задачі (лінгвістичний фактор) та стильових рис (ознаки функціонального стилю) як результат цілеспрямованої комунікації (психолінгвістичний фактор)» [2, с. 178]. Стильова риса – сукупність якісних ознак будь-якого функціонального стилю, якими наділена мова для виконання його певних та конкретних задач комунікації в даній сфері спілкування [2, с. 166]. Все сказане є справедливим і для юридичних документів РЄ.

Щоб уникнути будь-яких непорозумінь, положення згаданих документів мають бути не лише чіткими, але й всеохоплюючими. Тому подвійна характеристика – однозначність, точність та всеохоплюваність – робить тексти юридичних документів РЄ своєрідними в плані їх мовних характеристик.

Взаємозалежність та взаємозв'язок змісту і структури документа посідає вагоме місце в офіційно-діловому стилі мови і дискурсі міжнародних документів.

Проте в залежності від типу міжнародного юридичного документа в контексті РЄ стиль та особливості мови цих документів є різними. Вчені по-різному класифікують юридичні документи міжнародних організацій. Документи поділяються таким чином:

– інформативні (меморандуми, записки, звіти, повідомлення, заяви, доповіді, огляди, робочі документи);

– регламентуючі (устава, конституції, правила процедур, конвенції, акти, кодекси, пакти, домовленості);

– підсумкові (резольції, декларації);

– резюмуючі (протоколи засідань, резюме).

Максимов С.Є. за характером комунікативної інтенції тексти юридичних документів міжнародного права поділяє на:

а) комісивні договірні тексти, які є колективними мовленнєвими актами прийняття сторонами

взаємних зобов'язань (agreement, charter, convention, memorandum of understanding, pact, protocol);

б) комісивні договірні тексти, які є кооперативними мовленнєвими актами прийняття зобов'язань (exchange of notes, letters, letter agreement);

в) декларативні тексти (declaration) при участі двох та більше держав;

г) декларативні тексти за участю однієї держави, що є одиничними мовленнєвими актами, а також тексти інших міжнародних правових документів (заяви урядів) [4].

Також класифікують дипломатичні документи, поєднані спільним функціональним стилем мови офіційних документів, за характером інформації (пакет, договір, меморандум, нота, заява, ультиматум, резолюція, конвенція). Вважають, що граматична категорія інформативності, що є обов'язковою ознакою тексту, може проявлятися в різних формах – від нульової, коли зміст тексту не дає нічого нового, а лише повторює вже відоме (в контексті Ради Європи це можуть бути тексти рекомендацій, висновків, запитів) до концептуальної,

In the light of the considerations stated in this resolution, the Assembly informs the Committee of Ministers that, although notable progress has been made by Ukraine since the adoption of Assembly Resolution 1262 (2001), Ukraine has not yet honored all obligations and commitments as a member state of the Council of Europe. Therefore the Assembly resolves to pursue the monitoring procedure in respect of Ukraine in close cooperation with the Ukrainian delegation.

(Насправді ж йдеться про те, що Україна не виконала своїх обов'язків та зобов'язань перед Радою Європи, тому ПАРЄ не припиняє пильнувати цей процес).

Висновки. Основними стилістичними рисами юридичних документів є логічність, об'єктивність, ясність, чіткість, конкретність, безособовість, узагальненість, строгість. Вони пов'язані з основними комунікативно-праг-

коли для її виявлення необхідно провести глибинний аналіз тексту (резолюції, доповіді, конвенції ради Європи).

Зміст документа, його комунікативно-прагматичний характер та жанр знаходять відображення в особливих мовних засобах. Важливо визначити, які мовні засоби використовуються при створенні того чи іншого документа, встановити їх значення та специфічні відтінки, яких вони набувають та адекватно передати їх засобами мови перекладу.

Науковці зазначають, що «в офіційно-діловому стилі розвивається своєрідна манера штучно-книжкового, перифрастичного, синтаксично заплутаного викладу» [1, с. 89].

Навмисний відхід від ясності при вираженні думки, небажання категорично висловлюватися з цього приводу призводить до використання перифрастичного стилю викладу. Перифрастичні та евфемістичні вирази характеризують певні мовні тенденції, що призвело до створення терміну «перифрастичний стиль».

Наведемо приклад:

Приймаючи до уваги положення цієї резолюції, Асамблея повідомляє, що хоча Україна зробила значний прогрес з часу прийняття Асамблеєю Резолюції 1262 (2001 року), досі Україна не виконала всі обов'язки та зобов'язання як держава-член ради Європи. Таким чином Асамблея має намір продовжувати пильнувати Україну у тісній співпраці з делегацією України.

матичними функціями мови офіційно-ділового стилю: інформативна, конкретизуюча та зобов'язуюча. Всі вище згадані особливості необхідно враховувати при перекладі, оскільки перекладений текст повинен мати такий самий комунікативно-прагматичний вплив на свого адресата, який має оригінальний текст (інакше офіційно-ділові документи не будуть досягати своєї мети).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Клименко І., Зоренко І. Юридичний текст в аспекті перекладу. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету, Вип. 14, 2016. С. 81–90.
2. Черноватий Л., Ганічева Т. та ін. Переклад текстів міжнародних англійських угод українською мовою: Три базові угоди у галузі прав людини: навчальний посібник. Вінниця: Нова Книга, 2017. 272 с.
3. Черноватий Л., Карабан В. Переклад англійської юридичної літератури: навч. посібник для студ. вищ. заклад. юрид. спец. та спец. «Переклад» / за ред. Л.М. Черноватого та В. І. Карабана. 4-те вид., випр. і доп. Вінниця: Нова Книга, 2017. 280 с.
4. Zeifert M., Tobor Z. Legal translation versus legal interpretation. A legal-theoretical perspective. International Journal for the Semiotics of Law, 35, 2022. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11196-021-09837-7>